

І. Франко

Алькай
і Санфо

МІЖНАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА

Ч. 11

АЛКАЙ і САПФО

Тексти й студія
Д-ра ІВАНА ФРАНКА.

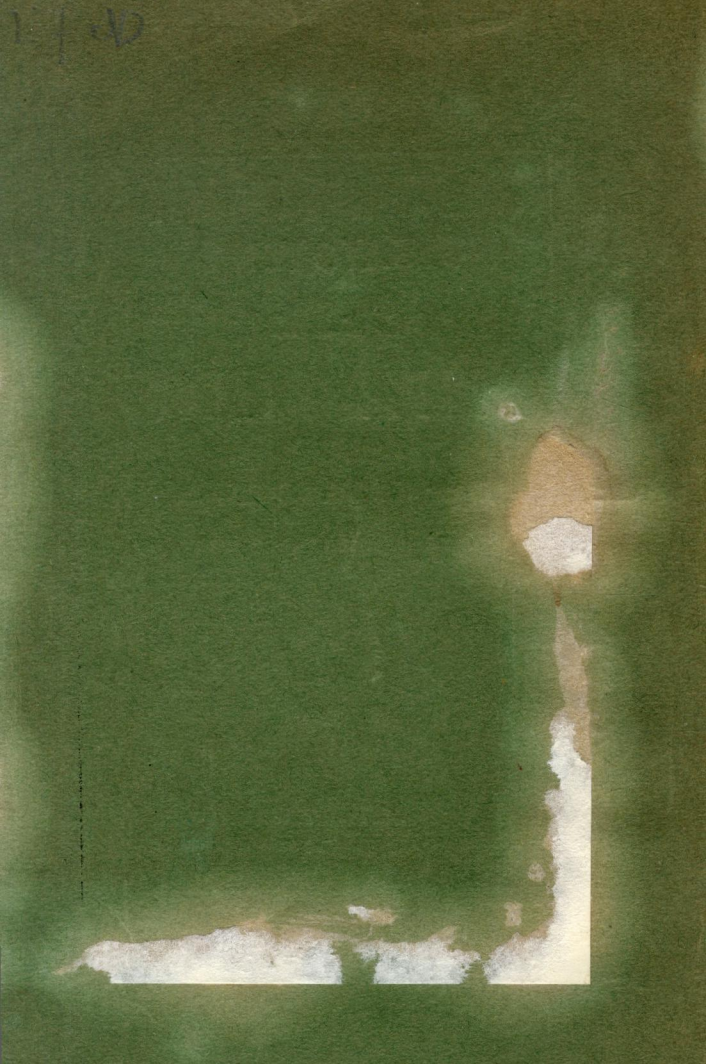
З подобизною старинних
портретів обоїх.

ЛЬВІВ 1913.

„Загальна Друкарня“, ул. Пекарська 32.

Ціна 40 с.

06
Міжнародня Бібліотека ч. 11.

Алькай і Сапфо

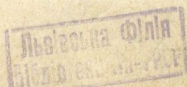
Тексти й студія дра ІВАНА ФРАНКА.

З подобизною старинних портретів обоїх.

ЛЬВІВ 1913.

„Загальна Друкарня“, ул. Пекарська ч. 32.

88.092 (Львів + Сандо)

12

АЛБАНІА

ЛІТЕРАТУРА

СЛОВАРЬ

Львівська бібліотека
Відділення № 10

627 об

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 11- 34 508

Ф/II
A-569/161

АЛЬКАЙ і САПФО.

Подобизна рисунка на одній старинній сіцилійській вазі IV. в. перед Хр.

АЛБАНІ І СЛПФ.

Подоєрна фсвара на оґни сґаєна сґина.
 СРІНІ ВЗІІ ІV. в. реер Хр.

I. На зорі грецької лірики.

Геройський вік старої Греції трівав, о скільки можна дослідити, від XII до VIII в. перед Христом, і закінчився повстанням величнїх епопей Іліади й Одиссеї, переданих потомности під іменем одного поета Гомера, а також рядом інших епічних поем, що являють ся чистим поетичним зеркалом тих славних часів. Характеристикою того благословенного віку можна вважати патріархальну простоту та чистоту обичаїв, близькість пануючої верстви до маси робучого люду, брак окремої верстви жерців і взагалі церковного життя при загальній живій релігійности народа, а також брак окремих воєнних дружин довкола пануючих династій, не вважаючи на часті війни та смілі походи, в яких брали участь охотники з люду та визначні герої з пануючих родів. Тих пануючих родів скрізь у Греції було дуже багато, і вони зі своїми дружинами в початках першого тисячоліття пер. Хр. звільна заселили острови на Егейськїм морі, західні берега Малої Азії, а навіть такі далекі острови на Середземнїм морі, як Родос і Кипр. У тих малих оселях, серед гарної та благословенної природи розвинула ся також та велика, гармонійна та глибоко людяна епічна поезія старих Греків, що на щастє людської цивілізації перетривала бурі та негоди пізнійших віків, дійшла до наших часів майже в нетиканій повноті, і доси дивує наші уми, чарує та веселить наші серця.

Упадок геройського віку почав ся на самперед на нових східнїх осідках грецького племені

в малоазійських кольоніях та на островах. Лагідне, більш обичаями, ніж законом кермоване пановане королів геройської доби занепало, а на його руїнах запалали свари сторонництва. Великий, довгі століття протягнений переворот, якого історія заховала ся нам тільки в уривках, почав ся ще в IX в. Початками бували звичайно незгоди в королівських родинях за спадок. До пановання доходили або многі члени одної родини, або члени многих родин, і захопували в свої руки те, що вперед держав один. Із монархії робила ся таким способом олігархія або республіка під збірним панованем шляхти. Ся форма правління звичайно бувала нетрівка задля щораз більшої конкуренції можновладців, і кінчила ся дуже часто побідою міщанства над малочисленною верствою олігархів, демократією. Але також демократія при невисокім розвитку політичних та адміністраційних інституцій по містах не могла стояти довго. і власть незабаром переходила в руки одного, що зумів приєднати для себе більшість народа і робив ся самовладним паном, тираном цілої невеличкої держави. Той сам процес, який протягом VIII та VII вв. відбував ся скрізь у малоазійських грецьких оселях та на островах, бачимо троха пізнійше і далеко яснійше в історії найважнійшої грецької державної організації Атен.

Сей бурливий час боротьби між шляхетськими родинями, міщанством та тиранами сплотив також сильний розвиток ліричної поезії з політичною або сильно особистою закраскою, якої не знали давнійші часи. Лірична поезія у Греків, у самих початках, так як і в многих інших народів була релігійно-обрядова, була витвором релігійного культу і впливом релігійного почуття одиниці в відношеню до висших від неї природ-

них та надприродних сил. Невідлучним супроводом її була музика, і вже найдавніші відомі ліричні поети Орфей та Таміріс являють ся також незвичайними музикантами. В Гомерових епопеях являють ся вже рапсоди, що співають пісні про геройські діла вояків, отже пісні епічно-ліричного характеру, але Гомерови приписують також т. зв. гомерівські гимни, зложені гексаметрами, переважно епічного характеру, отже твори релігійного змісту, складані вже не для співу, а для голосної рецитації на празниках поодиноких богів, або просто для читання, як незвичайно довгий гимн до Гермеса, що числить 580 рядків. Аж у VII в. на тлі згаданих висше суспільно-політичних переворотів повстає на грецьких островах новий рід ліричної поезії, сильно індивідуальної, рівночасно з появою початків філософії і т. зв. сімох мудрців що були такою самою новиною на полі грецької думки та науки, як лезбійські лірики на полі поезії. „Се не припадок, — читаємо в розвідці Теодора Кока про Алькая та Сапфону¹⁾, — що час появи сімох мудрців припадає в пору тих партійних борб, і не припадок, що на ту саму пору припадає також найвисший розцвіт суб'єктивної лірики серед еольського племені. Вона відразу пускає дві парости відповідно до того, чого вимагали ті часи. Утративши спокійний рай невинности та щасливого житя чоловік міг знайти заспокоєне для себе або в бурях партійних подій та змагань, або в гармонії власного серця. І ось являється рівночасно мужеська та енергічна лірика Алькая і жіноча сердечна лірика Сапфони“.

¹⁾ Theodor Kock, Alkaios und Sappho Berlin 186 стор. 8.

II. Алькай.

Про жите й діяльність Алькая заховало ся нам у старинних грецьких письменників дуже мало звісток. Одну відомість подає про нього Геродот, дещо згадує Арістотель у своїй недавно віднайденій книзі про політичний устрій Атен, дуже мало подає також Діоген Ляертій у статі про його земляка та сучасника Піттака, а дещо заховав Атенай у своїй компіляції *Deipnosophistes*. Спеціальну монографію про нього написав Дікайарх, та з неї лиш дещо навів Атенай.

Алькай родив ся на острові Лезбі в його головнім місті Митіленах і належав до одної з найвизначніших родин того міста. Час його вродження можна цриняти на рр. 640—630, коли в р. 612 він міг уже як дозрілий муж міг брати участь у домашній війні проти тирана Мелянхра. Слід ненависти Алькая до Мелянхра лишив ся в його вірші, що п чинала ся словами (ур. 21):

Мелянхре. наш володарю,
Закало міста рідного!

Сей Мелянхр був убитий коло р. 612. Незаба ом потім Алькай разом зі своїм братом Антіменідом та з мудрцем Піттаком воювали з Атенянами на території Малої Азії в околиці давньої Трої. Про сей епізод у житю Алькая оповідає Геродот у своїй історії (кн. V, р. 95—4) ось що: „Пізістрат кілька літ перед тим відібрав від Митіленейців півостров Сігейон і поставив у ньому начальником свого природного сина Геґезістрата. Із за сего почала ся між Атенянами та

Митіленейцями довголітня війна, бо Митіленейці домагалися своєї давньої посілости, а Атеняни доказували їм, що Еольці не мають ніякого права до троянського краю, бо не воювали в спілці з тими племенами, що помагали Мене-ляєви в троянській війні. В одній битві, в якій побідили Атенці, трафилося митіленейському поетови Алькаєви таке, що він сам утік живий, але його зброю забрали Атенці і повісили його в храмі Атени на Сігейоні. Се описав Алькай у однім віршу і післав його до Митілені, доносячи своїм приятелеви Меляніппови про свою пригоду. Сей вірш дійшов до нас ось у якій формі (уришок 32):

Донеси до дому, гонче :
 Спас жите своє Алькай,
 Та щита не уберіг він.
 Для потіхи лиш додай :

„Щит його повісять нині
 Переможці Атеняни
 В Сігейоні в славнім храмі
 Синьоокої богині“.

Про закінчене сеї війни подає звістку Діоген Ляертій, що в ній начальником Митіленейців був Піттак, який провадив лезбійське військо від пригірка Ахілейтіди проти Сігейона. Провідником Атенян був Фрион, знаменитий силач, що одержав перемогу на олімпійських ігрищах. Противники умовилися рішити війну двобоєм, і втім двобоєм Піттак переміг і вбив Фриона, і тим способом уратував честь свого краю¹⁾. Про те Митіленейці не здобули Сігейона, а зда-

¹⁾ Diogenis Laertii de vitis philosophorum, libri X. Lipsiae 1833. т. I. ст. 34—35.

вши ся на суд Періандра, як оповідає Геродот, мусіли задоволити ся таким присудом: „Нехай кождий держить те, що має“¹⁾.

Так і по тім у Митіленах не було спокою. По смерті Мелянхра обняв власть самозванець Мирзіль, про якого панованє не знаємо нічого докладно. Відомо тільки, що його вбито і що Алькай по його смерті написав тріумфальний вірш, що починаєть ся словами (ур. 29):

Пить тепер треба і дещо для житя
Попрацювати, коли погиб Мирзіль!

Сей вірш наслідував римський поет Горацій у своїй оді кн. I. ода 37, що починаєть ся словами: „Nunc est bibendum“, та за для зовсім неполітичного характеру тої оди з неї не можна догадувати ся змісту Алькаєвого вірша.

Маємо відомість іще про одного тирана в Митіленах Мегалягира, мабуть наступника Мирзілевого, при якім аристократичне сторонництво було побите та прогнане з міста. Алькай і його брат Антіменід, що належали до проводирів аристократії, розійшли ся в далекий світ. Алькай пустив ся на море в воєнній службі невідомо в кого, і між іншими краями звідав також Єгипет. Його брат подав ся ще дальше, бо вступив у службу до вавилонського царя Небукад-нецара і там визначив ся в війні проти єгипетського царя Нехона, в якій у двобою він здужав убити велитня противника. За се вавилонський цар почтив його богатим дарунком, незвичайно дорогим мечем, який Антіменід привіз із собою до дому. Сю радісну подію звеличав Алькай віршем (ур. 33):

¹⁾ Die Geschichten des Herodotos, Leipzig, Reclam 2.204—2.206, ст. 52.

З далека, від кінця світа
Меч приносиш ти до дому
В гарній золотій оправі,
Рукоять — слонова кість.

Там воюючи у службі
Вавилонського народу
Видержав ти бій геройський,
Що від згуби військо спас.

Велитня там повалив ти
Прездоровою рукою,
Що був ростом за високий
Без долоні п'ять локот.

Безпосередніми споминами морських подорожий Алькая можна вважати його описи морської бурі. В однім такім описі (ур. 26) читаємо

Мов велитень іде аж по над стерника
Горою хвиля, і до помп усіх нас
Жене, бо вже палубу всю покрила.

О Позейдоне, що в тебе за сила!
Ніколи ще ти море те шумне
Так не бентежив, як в отсюю хвилю,
Аби втопить мене.

Як бувалий моряк він остерігає новика перед легкомисною охотою поплавати по морі (уринок 19):

На суші розваж собі добре,
Ще поки в плавбу ти пустив ся,
Чи мати-меш сили доволі
І вправлених рук для підмоги.

Бо як корабель твій на морі,
Тоді міркувати вже годі,

А треба плисти та гуляти
При злій, чи при добрій погоді.

На тлі опису морської бурі змалював Аль-
кай також бурливий стан державного корабля
в прекрасній вірші (ур. 18):

Не розумію і не пійму ніяк
Спору отих супротивних вітрів.
Хвилі бушують то відси, то відти,
А ми між ними на судні державнім
Бем ся непевно.

Борем ся з трудом із бурі потугою.
Хвиля за хвилею бє аж до маштів стіп...
Вітрила вже порвала буря
Так, що з них тільки у вітрі лопоче
Дране фалатє.

Линви всі рвуть ся, вали водянїї
Пруть ся все висше один над другого...
Не дай же Боже, щоб сей страшенний вал
Впер ся в судно нам, а то би нам його
Вичерпать годї.

До тих бурливих літ його мужеського віку
належать також уривки споминів про те, як він
гонив у битвах своїх ворогів, які (ур. 27):

Схиляють ся мов голуби,
Що в ростіч перхають ураз
Від яструба могутнього.

Спомином морської плавби можна вважати
також уривок 84, в яким автор згадує про див-
них птахів, що перелітали по над кораблем із
одного краю виднокруга на другий:

Що се за птахи чудові
З по над країн Океана

Летом високим у блисках пурпури
Тягнуть простягши барвистії шиї?

Вид морського слимака здибаного на березі
моря пригадує йому дитячі літа (ур. 51):

Ти дивний творе сірих скель
І сірих хвиль морських,
Водою виколисане дитя,
Якою-ж розкішю ти наповняв колись
Моє дитиняче житя!

Блукаючи по чужині Алькай не забував про своє рідне місто та разом із іншими емігрантами готовив ся силою вибороти собі поворот. Тимчасом у Мітиленах прийшло до нового перевороту. Тирана зкинено, а загальним голосуванням вибрано мудрого Піттака не володарем, а тільки т. зв. айсимнетом, т. зн. верховним судією, що мав полюбовно полагоджувати всі партійні та політичні спори. На тім почеснім уряді він прожив 10 літ (590—580) і запровадив дуже добрі порядки в своїм ріднім місті. По десяти літах правління Піттак зложив свій високий уряд і прожив решту свого віку спокійно в ріднім місті, не піддавши ся намовам лідійського короля Креза, аби перейшов жити в його столицю. Алькай і його сторонники противили ся зразу власті Піттака, і Алькай окрім оружної ворожнечі не щадив також писаних та співаних стріл, прозиваючи Піттака плосконогим, обжорою, череванем, скупарем та скнирою (Diongenes Laertius, op. cit. ст. 38). Якою ненавистю запалав Алькай проти Піттака, свого колишнього товариша та сопартійника, коли його вибрано начальником міста, хоч і не тираном, про се свідчить уривок 37, у яким читаємо:

Подумайте, отого байстрюка
Тракійського Піттака місто наше,
Немов загніване на власне щастє,
Поставило господарем у себе
Посеред окликів утішних
Усеї глумої юрби!

Називаючи Піттака тракійським байстрюком, Алькай натякав на те, що його отець Гірадїй був із роду Тракійцем, а в Мітиленах оженив ся з панною високого роду. Та Піттак конець кінців здужав своєю правотою та вирозумілістю приєднати Алькаю до себе, простив йому всі провини та зневаги на основі своєї приказки „Прощенє лїпше від пімсти“, і Алькай від року більше менше 590 міг провести решту свого життя в спокою та достатку в своїм ріднім місті. Тут розвинув ся також його незвичайний поетичний таланти. Він полишив по собі 10 томиків ліричних поезій, упорядкованих відповідно до їх змісту. Були між ними гимни до богів, пісні воєнні, пісні при питю, пісні любові та описи природи. Не багато з того цінного скарбу дійшло до нас. Не відомо напевно, чи дійшла до нас у цілості хоч одна його поезія тай і більших або менших уривків, иноді зовсім незначних, заховала ся ледви сотня. Вони опубліковані критично в відомій збірці Bergk'a *Lyrici graeci*, т. I. Подаю тут із них усе найважнїйше в перекладі на нашу мову. Перекладаючи Алькаєві уривки я старав ся передавати як найдокладнїйше їх зміст, свободнїйше поводячи ся з розміром.

Із релігійних гимнів Алькаю дійшло до нас дуже мало. Знаємо, що його гимн до Аполлона, в яким оспівано похід того бога до краю Гипербореїв на возі тягненім лебедями, перепо-

вів пізнійший ретор Гімерій прозою ¹⁾, а гимн до Гермеса переклав на латинську мову Горацій у своїй молодості. Не зайвим буде для доповнення поетичної спадщини Алькая передати сей гимн нашою мовою.

Гермесе, проречистий внуче Атланта,
Що людей первісних дикі звичаї
Перемінив ти словом премудрим,
Та штукою гарних вправ тілесних!

Тобі заспіваю, Зевеса великого
Та всіх богів гонцеви,
Творцеви ліри кривобокої,
Хитрому, що все, що лиш захочеть ся,
Вміє зробити підступом жартливим.

Хлопцем іще ти колись в Аполльона
Волики вкрав, та він крикнувши грізно
Звороту їх зажадав і готов був
Вбити тебе, та почувши,
Що йому вкрадено тулу зі стрілами,
Він розсміяв ся.

Так і Пріама багатого строї
Перепровадив ти через ворожий
Табор Ахайців, по при тессалійські
Сторожевії огні, і ніхто з них
Його не здибав.

Душі побожні ти до щасливих осель
Вводиш і золотим ти кермуєш ціпком

¹⁾ Wilhelm Christ, Geschichte der griechischen Literatur, vierte Ausgabe. München 1905. стр. 153.

Душ неспокійних юрбу, всім небесним
І всім підземним однаково милий ¹⁾).

Із гимну до Ероса лишив ся тільки маленький уривок (13), у яким маємо відомість про вроджене Ероса, зовсім неподібну до інших мітологічних концепцій:

Ероса, наймогутнішого бога,
Вродила після обійм
Зефіра Златоволосого
В давні часи бистрокрила богів
Післанниця Іріс.

Нерозлучною з войовничим настроєм прикметою можна вважати охоту до опьяняючого напою; тому й не диво, що і в Алькаєвій поезії вино та його вплив на душу чоловіка грає немалу роль. В однім уривку (45) читаємо поученє приятелеви:

Жадного иншого дерева, друже,
Ти не сади, поки в своїм саду
Не посадиш виноград!

На його думку випити треба на радощах по смерті тирана. Вино найліпший лік на житєву турботу, і Алькай повчає свого друга, а може й слугу Бикха (ур. 35):

Не піддавай ся гризучій журі!
Нічого жура не поможе.
Один лише спосіб, мій Бикху, на неї:
Черкни на потіху живиці тієї,
Бо се медицина найліпша, небоже!

¹⁾ Q. Horatii Flacci Carmina selecta. Vindobonae et Praegae 1888, lib. I. carmen X, ст. 9.

Та вино має також глибоке значінє в людськїм житю ; на думку Алькая, справджену вже далеко давнїйшим досвідом (ур. 53) :

І се слова не ледачі :
Вино — найліпше зеркало
Людської вдачі.

Як високо цїнив поет добрий вплив вина, бачимо з його слів (ур. 57) :

Вино й правдиве слово —
Найліпша другів пара.

До пісень із військового життя належали без сумніву ті уривки, які наведено висше при житєписних подробицях із життя поета. До них належить також прегарний та з культурно-історичного погляду дуже цінний опис поетової зброївнї (ур. 15), написаний правдоподібно в старшїм віці, коли поет спокійно жиючи й своїм домі міг оглядати свою зброївню та любовувати ся нею. Сей вірш, наведений у книзі Атена, виглядає ось як :

Вся зброєю обставлена спіжевою
Блищить велика саля в мене,
Наповнена скрізь аж під стелю
Всім, що до служби Аресу потрібне.

Тут шоломи як зеркала іскрять ся,
Там бунчуки з кінського волосіння
Звисають білими жмутами —
Оздоба лицарських голів.

На кобильницях покритих килимами
Висять наголінники спіжеві
Довгими, блискучими рядами —
Захист від мечів і спис колючих.

По під стїни загортки льняні
І щити блискучі, череваті,
А між ними вістря халькідійські,
Панцирі й нагрудники дротяні.

Все те, друже, мати в тямцї треба,
Раз ти взав ся за воєнне діло.

Деякі уривки виглядають як афорізми на політичні теми. Одному знайомому докоряє поет (урив. 68):

Гордість у тебе чимала,
Весь тобі ум відібрала.

Иншому, що грішив мабуть надмірною балакучістю, він говорить (ур. 82):

Хто раз у раз говорить,
Хоч знає, чи не знає,
Той теж нераз почує
Те, чого й не бажає.

Велика хиба в чоловіка, що займаєть ся політичними справами — нерозвага, і Алькай говорить на сю тему (ур. 25):

Муж той, що має силу велику,
Але в якого розум шаліє,
Швидко до згуби доведе місто,
І булави удержать не зуміє.

Із уривків 23 і 24 можна догадувати ся, що Алькай бачив запоруку правдивої свободи горожан у їх самодіяльності там самообороні. Читаємо там:

Нічого не варті муровані стїни
З дерев і каменя;
Найкрасшії мури, тривкі з роду в род —
Узброєний народ.

Із Алькаєвих поглядів на суспільні відносини можна вирозуміти хіба те, що він уважав бідність великою хобою чоловіка. Се й не диво для аристократа, що зріс і виховав ся в достатку, та аж у мужеських літах мусів зазнати нераз того, що висловив так просто та ясно в уривку 92, що виглядає як тихе зітханє :

Вбожество важкеє,
 Ти незносне лихо !
 Ти найбільшу шкоду
 Приносиш народу
 З безрадністю в парі
 У домашнім сварі.

Як їдкий дотеп спартанського героя Арістодема він наводить його слова про суспільне значінє вбожества (урив. 50) :

Кажуть, що колись у Спарті
 Арістодем князь прорік
 Се небезпідставне слово :
 „Хто богач, той чоловік ;
 Хто-ж бідак між бідаками,
 Той ніколи не доступить
 Анї чести, анї шани“.

Між поезіями Алькає не остатнє місце займали малюнки природи. Благословенний клімат Греції, а особливо грецьких островів таких як Лезбос, позволяв людям більшу часть житя проводити під голим небом, на вільнім повітрі. Ліси давали можливість забавити ся ловами, і один уривок Алькає (97) натякає на погоню за оленем :

А олень нагло чує в груди,
 Як серце стукає з тривоги.

Особливо радісне було наближенє весни; тим радощам дав Алькає вираз у пісні, з якої маємо уривки 45, 46 :

Виразно чую зближене весни
Пахучої, вмаєної цвітами.
Тому поклич мені коханого
Товариша могого Менона
І запитай, чи він готов уже
До бенкету засісти враз зо мною.
Ви-ж мої, слуги, поспішіть, налийте
Великий збан до мішання вина,
І наповніть його тим плином медовим
Аж до самого краю!

Приємности бенкету, обіду або вечері в любім товаристві описує ур. 36 ось якою строфою:

Ану вкладайте нам вінки пахучі
З цвіток прекрасних на карки та шиї,
На груди нам накапайте по краплі
Мирни пахучої всім!

Горяче літо вгонить усіх, муштин і жінок до холодних кам'яних покоїв. Приємности та прикраси літа описує Алькай (ур. 39) ось як:

Відсвіжім свої легкі вином!
По небі кружить Собача зізда...
Душно і парно на дворі...
Від спраги важкої все висихає.

З укриття зелені звенить що сили
Цвірквіт цікад;
Свій найрізкіший голос
Вони пускають з під крил червоних.

Сивим туманом над краєм
Горить і сушить важкая жара.
Искрами блиска будяк золотий,
І мов безумне снуєть ся в поті жіноцтво.
Але мужа змагає втома,
Шпик і мозок у ньому сушить горюча зізда.

Зовсім инакше виглядає жите в холодній,
переважно дощевій зимі. Читаємо в уривку 34
ось що :

От дощами ллє Зевес !
З неба сунеть ся у низ
Та жо стокая зима,
Що потоки криє ледом,
А під леду тягарами
Стогне та тріщить мороз.

Не давай ся ти зимі !
Жваво хай пала огнище !
А солодкого вина
Намішай що найміцнійше,
Потім вкрий ся з головою
Подушкою пуховою !

Пите вина уприємнює також довгу зимову
ніч. В ур. 41 читаємо :

Пийте ! Чого ще нам ждати
Довго на світло ?
Скоро настане вже день.
Став красше зараз ось тут
Вина перлистого
Могутнії чаші !

Зевес і син Семелі
Не дармо дали вино
На потіху роду людському.
Сюди те, що прогонить смуток !
І наливай до краю
Мішаючи з холодною водою !

Ось повні чаші дві !
Бери та пий душком
Одну за другою !

Із любовних пісень Алькая не дійшло до нас майже нічого. Дещо наслідував Горацій (Оди I, 32 і II, 13), але ті наслідування занадто римські та далекі від оригіналу, аби з них можна мати понятє про ті оригінали. Одинокий уривок 55, що містить одну строфку вірша до Сапфони, можна би зачислити до любовних віршів, тай то не зовсім.

Сапфоно з усміхом солодким,
З фіялками в косах, —
Хотів би я дещо сказати тобі,
Та сором спиняє.

Ріжно толкували сю строфку, і переважна часть пізнійшої традиції твердить, що Алькай на старости літ закохав ся в Сапфону, значно молодшу від нього, та вона відкинула його любов дуже острим віршем (ур. 29), який тут подаю в перекладі:

Як би в думках твоїх було
Щось гарне й благородне,
І не хотів би твій язык
Сказать мені щось злого,
То не заставив би тебе
Стид в низ спускати очи,
Але сказав би ти мені
Усе по правді й ширю.

Вірші перекладено в днях 11. лютого і 25. мая 1912, прозу дописано й цілість зредаговано в днях 6—8. червня 1913.

III. Сапфо.

Про жите Сапфони ¹⁾ знаємо ще менше, як про жите Алькая. Відомо лише, що вона вродила ся в Ерезі, малім місточку на острові Лезбосі, а найбільшу часть житя прожила в Митіленах. З принагідного оповідання Геродота, яке наведу далі, знаємо, що отець її називав ся Скамандронім, отже правдоподібно походив із території давньої Трої над рікою Скамандром у Малій Азії. З того самого оповідання знаємо також, що один її брат називав ся Харакс і в єгипетськім місті Навкратісі за дорогу ціну купив тракійську невольницю Доріху, за її красу прозвану Родопідою (рожеволицю), з якою вернув до Митілен. Другий її брат, про якого вона згадує в однім своїм вірші, називав ся Ляріх і був вибраний на підчасного при митіленськім ратуши, на який уряд вибирали тільки найкрасших хлопців. Року її вродження не можна означити докладно, але що по давнім свідоцтвам розцвіт її поетичного генія почав ся коло року 610 перед Хр., то можна догадувати ся, що вона вродила ся що найменше 20 літ перед тим, отже була більше-менше на десять літ молодша від Алькая. Пригоду Харакса в Єгипті кладе Геродот на час панованя єгипетського царя Амазіса, що почав панувати в р. 570; виходить із того, що Сапфо жила ще досить довго по тім році, коли дождала ся повороту свого брата з Єгипту.

¹⁾ Імя Сапфо, в лезбійськім діалекті Псепфо, значить блискуча.

З її власних віршів відомо, що вона мала одну дочку Кляїду, але чи була справді замужня і як називався її муж, се лишило ся невідомим, а пізнійшу традицію, яка дає їй за мужа якогось Керколяса з Андроса, можна назвати видумкою атенських комедіописів, що клали собі метою осміювати та поганити приватне та публичне життя найзнатнійших людей минулих віків, або й сучасних собі як се без сорому вчинив Арістофан із Сократом. Маємо ще одну певну відомість із життя Сапфони, а власне ту, що коло р. 596 вона мабуть наслідком політичних відносин мусіла виїхати з Лезбоса і подала ся до Сіцилії, де провела кілька літ. Час її смерти так само трудно означити, як і час її вродження, але можна прийняти за певне, що прожила більше як 60 літ і вмерла в спокою в Митіленах, де була також похована. Оповідання пізнійших авторів про її любовні відносини до Фаона, та про те, що зраджена або погорджена ним вона сама зробила собі смерть кинувши ся в море з високої скали на острові Левкаді, треба признати видумкою основою на старій, навіть мітологічній традиції.

Чим було заповнене життя Сапфони, про се можна догадувати ся з дохованих до нас уривків її поезій, та зі старинних свідоцтв досить напевно. Подруживши ся в молодім віці, вона жила в достатку та вигоді заможної міщанської родини, але вчасно повдовівши, або розійшовши ся з мужем — се було досить можливе в тодішніх бурливих та неспокійних часах — і перебувши кілька літ вигнання в Сіцилії вона остатні десятиліття свого життя провела в Митіленах у переважно жіночій товаристві. Можна твердити майже зовсім напевно, що вона удержувала жіночу школу для обучення дівчат у тім, чого то-

дїшні часи найбільше вимагали від дївчат із доброго роду, в відповіднім поводженю, співі, танцю та складаню пісень. Еолійське племя, до якого належала Сапфо, багато обдароване з природи, а ще до того живучи в такій розкішній місцевості як Лезбос, давало жінкам більшу свободу в родинному і навіть публичному житю, ніж се бувало де-інде. Вони могли брати участь у ріжних празниках на честь богів і богинь і звеличувати ті празники своїми танцями та співами. В однім стародавнім епіграмі грецької Антольоґії маємо виразне свідоцтво про те, що Сапфо була провідницею жіночого хору, який звеличував празник богині Гери:

Нуж ви, лезбійські дївчата, спішіть
 До тїнистого гаю
 Пром нноокої Гери,
 Спішіть дрібочучи прекрасними ніжками!
 Там починаєть ся танець веселий
 На честь богині,
 Там проводити вам буде Сапфоб
 Торкаючи струни золотії
 Арфи своєї.
 Щасливі ви в тїм веселім танку!
 При її співі
 Вам буде здавать ся,
 Що се Калліона сама
 Виспівує гимн так солодко.

Лезбійські дївчата визначали ся взагалі красотою та веселою вдачею. Вже Гомер у Іліядї згадує між дарами, які Агамемнон призначив для перебулання загноєваного Ахілля, також „сім лезбійських дївчат, що своїм повабом перевисшають дочок усіх смертних“. Пізнійше були на Лезбосі навіть конкурси жіночої красоти. Про Сапфону подає один давній письменник, що вона,

хоч не висока ростом і брунетка, визначала ся незвичайним повабом своєї красоти ¹⁾). Що учениці Сапфони крім науки співу та танцю одержували в її школі також заохоту та вказівки до поетичної творчости, на се маємо доказ у одній її учениці Ерінні, що прибула до Митілен із до- сить далекої чужини, вирвавши ся з під опіки матери, що до 15-ти літ держала її в домашнім за- порі, заняту тільки пряденем та тканем. Вона не довго пробула в школі Сапфони, та написала крім деяких дрібних поезій також епічну поемку „Веретено“, зложену з 300 рядків, якій потім- ність признала безсмертне місце обік поем Го- мера. З якою прихильністю відносила ся Сапфо до своїх учениць, бачимо з ур. 14 де сказано:

Вам, мої красуні,
Вірою та правдою
Я віддана до смерти

Вона дякує Музам, що своїм даром помогли їй здобути почесь між людьми (ур. 10):

Дяка вам, світлі богині,
Що помогли мені даром
Штуки своєї здобути
Чесць між людьми!

Вона тішить ся, що її спів справляє радість її милим товаришкам (ур. 11):

Нехай звенить сей спів
Любовно та приємно
Моїм дівчаточкам
На радість благородну!

¹⁾ Dr. Bernhard Arnold, Sappho, Vortrag gehalten zu München am 25. März 1870. Berlin 1871. (Sammlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge herausg. von Virchow und Holtzendorff, V. Serie, Heft 118) стр. 8.

А про Аттіду, що крім краси визначала
ся мабуть незвичайним талантом до гри на лірі,
вона відзиваєть ся в ур. 69 ось як:

Нї, анї одна дївчина,
Що глядить на світло сонця,
Не потрафить, як гадаю,
Так заграти пречудово,
Як ти граєш, моя доню!

Як високо цінила Сапфо штуку гри та співу,
се бачимо з ур. 68, у яким вона справді вража-
ючими словами малює долю жінки, що в житю
не зазнала радощів святої штуки анї потягу до
чогось висшого понад потреби буденного життя:

Як помреш ти і поляжеш,
Не спімне ніхто про тебе
Нї тепер, анї потому,
І не цвисти-муть для тебе
Гарні рожі Піерійські.
Лиш безмовна, невідома
Ти вийдеш в домівку Ада
І сумна посеред тіний
Тихо ти пошкандибаєш.

За свою діяльність не менше, як за свої по-
етичні твори вона надїєть ся довгої пам'яті в лю-
дий, висловляючи се в ур. 32. ось як:

Не один, надїю маю,
У будущині далекій
Ще про мене нагадає.

І перед смертю вона заповідає своїй дочці
(ур. 136) не зневажати її пам'ять слезами та ле-
ментованєм, бо на її думку

Безбожна річ для дому,
В яким витали Музи,

Лементувать по смерти.
 Для нашого стану, дитя моє миле,
 Се не подоба.

Поетична творчість Сафони була досить богата, хоч і не так різнородна, як Алькаєва. У неї не було таких бурливих та незвичайних пригод, як у житю Алькаєа, і тому її поезії дають для пояснення та характеристики її життя далеко менше, як Алькаєві. За те в неї, як і слідждати від жінки, переважає чуте, любов, ніжність, туга та радощі, при чім у товариських житю головну роллю відграють її зносини з жінщинами, особливо молодими та гарними дівчатами, а за те тільки виїмково згадують ся відносини до мушчин. Повна збірка її поезій була поділена на девять книг, що мали так само як Геродотова історія в титулах назви девятьох Муз. Із тих поезій дійшло до нас несповна 200 уривків і декілька цілих творів, які дають можливість уявити собі досить докладно характер її поетичної творчости. Подаю тут так само як і в попередній розвідці найважніші уривки та повні твори в перекладі на нашу мову, вплітаючи їх у виклад, що поясняє головні моменти її життя та творчости в звязку з її творами. Додаю тут іще увагу, що збірка 24 віршів Сафони в моїм перекладі з короткою увагою на основі книжки „Bernhard Steiner, Sappho. Jena 1907“, була поміщена в Літературно-Науковім Вістнику з р. 1908, т. XLII., ст. 303—310. Тут ся збірка являєть ся доповнена та декуди перероблена на основі брошури Теодора Кока „Alkäos und Sappho“, Berlin 1862, та історії грецької літератури В. Хріста. Грецький текст уривків і повних поезій Сафони, повнійший ніж у публікації Бергка, містить ся в додатку до висше згаданої книжки Штайнера, ст. 92—110 і обіймає 173 нумери.

Основним мотивом поезії Сапфони можна вважати любов, і то не лише любов до мущини, найприроднійшу та найсильнішу у жінок, але також, особливо в старшій віці, любов до жінощин, переважно до молодих, гарних дівчат. Про якогось мущину, можливо, що про батька її дочки, вона говорить у славнім гимні до Афродіти, що дійшов до нас у цілості, захований випадково в історії Римлян Діонізія з Галікарнасу. Ось він у перекладі на нашу мову:

Афродіто, безсмертна Зевесова доню,
Баламутко на ясному троні, тебе я благаю,
Не гніти мою душу, о пані величя,
Горем, журбою!

О зійди, як не раз на мої ти благаня
Відмикала стурбована брами палати,
З золотого батьківського дому до мене
Ти прихожала

На підмогу! Тягли тебе голуби шпарко,
Бистрі крила їх тіню лягали на землю,
Поки з неба несли ся шляхом промінчастим
В воздушнім морі.

Ти їх слала назад, а сама преблаженна
Усміхаючись своїм обличчям безсмертним
Ти питала ся, що мене мучить, чого так
Тужно я кличу?

„І чого тобі треба, душе ти шалена?
І кого тобі маю в солодкі обійми
Привести? Чи може тебе хто укритив,
Доню Сапфоно?

„Як утік він від тебе, шукати-ме швидко;
Як не брав подарунків — сам буде давати;

Як не хтів цілувать — цілувати-ме швидко,
Хоч ти й не схочеш“.

О, прийди-ж і сьогодні, влекши моє горе,
І розвій мою тугу, сповни те бажане,
Що гнітить мою душу, моя будь підмога
В бою любовнім!

Грецький текст сего гимну полишає сумнів, чи в ньому мова про мушину, чи про жінку, і тому деякі німецькі вчені стоять на тім, що в ній говорить ся про жінку і що про любов до мушини в поезії Сапфони зовсім не було мови. Я не міг прихилити ся до сеї думки вже хоч би тому, що Сапфо мала дочку, яку сердечно любила, а значить мусіла мати також не менше сердечні зносини з її вітцем. Про сю дочку маємо коротеньку поезію Сапфони (ур. 84), що виглядає ось як:

Дівчинка у мене гарна,
Наче квітка золотая,
Пречудової подоби,
Моя Кляіс дорога.

За всі Лідії багатства,
Хоч така вона мала,
І за весь наш любий Лезбос
Я-б її не віддала.

Не менше сердечні відносини були в неї до брата Харакса, що торгуючи лезбійським вином мав часті діла в Єгипті і там за дорогу ціну купив невольницю, з якою вернув до дому. Про се оповідає Геродот у своїй історії (кн. II., розд. 134—135) ось що: „В часі пановання короля Амазіса жила Родопіда. Вона була родом із Тракії і невольницею Іадмона, у якого невольником був також байкопис Езоп. Родопіда прибула

до Єгипту з Ксантом Самійцем, який привіз її туди, аби за неї заробити гроші. За велику суму гроший її викупив один Грек із Митілені, Харакс син Скамандроніма, брат співачки Сапфони. Так увільнена Родопіда жила в Єгипті і заробляла багато гроший, бо була дуже гарна. А хто би хотів бачити десяту часть її маєтку, той може зробити се ще й тепер. Та маєток сей не мусів бути дуже великий, бо Родопіда забажала полишити по собі пам'ятку в Греції і зробити таке діло, якого доси не придумав ані один чоловік і якого ніхто не присвятив ніякому храмови. Вона присвятила храмови в Дельфах ось що: за десяту часть свого маєтку вона веліла наробити багато зелізних рожнів, таких, що на кождім можна було спекти вола. Ті рожни вона вислала до Дельф, і там вони лежать і доси за вівтарем, що виставили жителі Хіоса, напроти храму". Геродот додає далі, що Сапфо дуже зганьбила свого брата в одній пісні, коли він вернув до дому. Пісня одначе, що дійшла до нас, мабуть не та, про яку згадує Геродот, а написана очевидно ще перед поворотом Харакса до Митілен. Поетка звертаєть ся до морських богинь Нереїд ось із якою просьбою:

Любі Нереїди, принесіть мені
Братчика мого аж сюди без шкоди,
І нехай все гарне, що лиш забажить ся,
Все йому сповнить ся!

Що колись був винен, все нехай відплатить,
Щоб був своїм друзам як давнійше любий,
А ворогам зависть — ні, щоб йому жадеи
Ворог і не снів ся!

І свою сестрицю хай він нагадає,
Хоч малу хвилину, хай журбу розвіє

Тій, що його сором гнув її до долу
Як ярмо важкеє.

Він не дбав про мене. Серцем я боліла...
Вже я міркувала, що пройшло те горе,
Та тепер в надії на веселий празник
Знов мене проймає.

О богине, слухай! Коли я піснями
Дух твій звеселяла, — потопи всі смутки
У безодню ночі, прожени все лихо,
Що нам доси грозить!

Одному мушині, що залицяв ся до неї вже
в старшім її віці, вона відповіла рішучо, але дуже
чемно (ур. 75):

Хочеш, то будь моїм другом,
Кохай ся собі з молодію!
Я вже не до любовців твоїх,
Стара і любити не здібна.

За те до своїх товаришок вона палає щирою
та горячою любовію. Ось як любить ся
вона одною з них (ур. 77):

Вий, Діко, в віночок
Хрещатий барвінок,
Ніжними руками
Вкладай на розкішні
Кучері свої!

Заквітчану вроду
Грації блаженні
Раднїйше любують,
А від невінчаних
Геть вернуть лице.

Як гимн до Афродіти, так само її уривок
29, що дехто вважає відповідію на якусь не дуже

чемну пропозицію Алькая, можна вважати також докором, зверненням до якоїсь не зовсім щирої товаришки:

Як би ти бажання мала чисті й чесні,
І уста твої не хтіли зло сказати,
То не мусіло-б лице твоє
Румянцями сорому палати,
І ти-б свobodно, щиро говорила,
Що думаєш по правді, моя мила.

Одною з найлюбійших товаришок Сапфони була Аттіда, що по довшім життю з нею, вийшла заміж за якогось багатого Лідійця і поїхала з ним на жите в Сардах. Згадуючи про неї Сапфо написала ось який вірш (ур. 13):

Там далеко в злотих Сардах
Моя любая Аттіда
Пробува зі своїм мужем,
І гуляє, знать, думками
В ті часи і в ті години,
Коли в купочці жили ми,
І вона мене, Сапфону,
Уважала за богиню,
А я надї все радїла
Її співам. А тепер
Посеред невіст лідійських
Виріжняєть ся Аттіда
Як рожевопальций місяць,
Що після заходу сонця
Своїм світлом тьмить всі зорі.
І ширяє його світло
Над отсим солоним морем,
Над розлогими полями,
Що покриті всі цвітками,
Де роса перлить чудова;
Де в повні розцвили рожі

І ті ніжні барвінки
 І пахуча конюшина.
 І коли у ніч таку
 Прохожаєть ся Саффо
 Сам-саміська й перед очі
 Буйної її уяви
 Стає постать укохана
 Лагідненької Аттиди,
 Її серце огортає
 Непомірна скрута-туга.

А тепер я мов прибита,
 Безучасна, отупіла
 Від жури, що завдала
 Учениця непослушна.
 Бог якийсь мене підвіяв,
 Мабуть Гермес, що таємно
 Обявивсь мені. Саффо
 Бачучи його признала,
 Що нічого не бажає
 Від його, як тільки смерти.

Мабуть про сю саму товаришку згадуючи
 написала Саффо також отсей вірш:

Умерти бажаю нещасна!
 Вона розстаючись зо мною
 Між иншим ось що говорила:
 „Ой знаю, яке терплю горе,
 Саффоно, що тут покидаю,
 Моя ти пресвітлая зоре,
 Яку я так дуже кохаю“.

На се я ось як відповіла:
 „Іди, моя мила, щаслива,
 І згадуй мене там, бо знаєш,
 Як я тебе вірно любила.
 І скільки хвиль любих у купі
 Обі провели ми з тобою,

А ти богатьома вінками
 Із рож і фіялок пахучих
 Мене оплітала й на ніжну
 Мою лебединую шию
 Ти клала міртовії сплети!
 Як часто мою ти головку
 З розкішним волоєєм зливала
 Тим миром пахучим, а з ложа
 М'якого ти ручку прегарну
 До мене сама простягала,
 Напою солодкого брала.
 І як ми обі враз молились,
 І жертви богині складали“.

До зносин Сапфони з Аттидою належать також довші уривки двох пісень, віднайдені недавно в єгипетських папірусах. Їх грецький текст опублікував берлінський учений Шубарт¹⁾ і передрукував Б. Штайнер у своїй висше наведений книжці ст. 108-9.

По Аттиді пройма мене туга;
 Бажаю я вмерти бездоля.
 Виходячи заміж лишила мене
 Й багато мені говорила:

„Ой як-же багато обі ми
 Терпіли, Сапфоно, і як я
 Нерадо тебе покидаю!“

А я їй на те відповіла:
 „Іди здоровенька і згадуй
 Мене, бо ти знаєш, як дуже
 Тебе я над всіх полюбила.

¹⁾ Schubart, Neue Bruchstücke der Sappho und des Alkaios. (Sitzungsberichte der preussischen Akademie der Wissenschaften 1902 ст. 195 і д.).

„Не власне тобі моє слово,
Але й на богиню клену ся,
Що много й добра ми зазнали.

..Як много вінків фіялкових
І цвітів васильку на тебе
Я клала, коли при мені ти сиділа!

„Як много віночків рожевих
На шию твою білосніжну
Я клала та китиць з любистку!

„Як много разів твою люблю
Головку ту пишноволосу
Я миром пахучим і піжмом
Знатним, королівським зливала!

„Як много разів на мягкому
Обі враз ми ліжку лежали,
І ніжна рука твоя чашу
Напою солодкого щиро
Мені подавала!“

Друга пісня без початку й кінця, зложена таким самим, т. зв. лезбійським складом, строфками з трьох рядків, у дохованім до нас уривку виглядає ось як:

Коли колись жили обі ми враз,
Я рівною богиням називала
Тебе і за твій спів тебе найбільш любила.

Тепер лідійським се жінкам лиш випада,
Коли по сонця заході обходить
Рожевопальций місяць усі зорі.

А блиск його біжить по тихім морі,
А також по левадах многоцвітних,
Усипаних перлистою росю.

Любують ся ним рожі й ніжні братки
 І буйний льотос. Я-ж сама блукаю:
 Коли Аттіду милую згадаю,
 Стискає туга серце й білі груди.

Чотири ті поезії, покровні своїми мотивами, навіяні сердечним та глибоким чутем, визначають ся простотою та ясністю вислову і свідчать про непорочну чистоту відносин між обома тими жінчинами, з яких одна була вчителькою, а друга не лиш ученицею, але також молодшою подругою та повірницею своєї вчительки.

Про її відносини до Аттіди маємо деякі натяки ось у яких уривках. В ур. 33. вона признаєть ся до своєї любови:

Ах, з усього серця, милая Аттідо,
 Я вже довгий час тебе кохаю!

Те коханє почало ся ще, коли Аттіда була малою дівчиною (ур. 34):

Тоді здавалась ти мені
 Дитиною маленькою,
 Що ще принад не зна ніяких.

Та зовсім инше почутє явило ся в Сапфони з літами. В ур. 38 вона признаєть ся:

Як дитя до матери,
 Так до тебе я лечу.

Не все мусіла Аттіда бути чемною для неї, коли вона (ур. 12) з докором говорить:

Ті, котрих я найбільше люблю,
 Ті найбільш безсеречно
 Поводять ся зо мною.

А вже виразно до Аттіди відносить ся докір в ур. 41:

Прикро мені, моя Аттідо,
 Про тебе й спогадать тепер,
 Коли безтямна ти від мене
 До Андромеди знов біжиш.

Хто була та Андромеда, напевно не відомо; здається, се була жінка, що так само як і Саффо збирала в своїм домі дівчат і приготувляла їх до релігійних та прилюдних обходів, співів і танців. Тій Андромеді мусіло трафити ся якесь лихо, коли в ур. 58 Саффо каже:

Оттак постигла Андромеду
 Вже справедлива кара!

Може до неї також відносить ся ур. 70, у яким сказано:

Яка-ж то простачка, Аттідо,
 Знов задурила твоє
 Розумне серденько,
 Хоч так незручно підтягає
 Нечисту спідницю свою
 Трохи не до колін.

В ур. 23. Саффо признаєть ся, що вона не могла би знести,

Як би ти горячійше любила
 Кого будь з поміж смертних людей,
 Ніж Саффону.

Про силу чутя, яке вязало Саффону з її товаришками, свідчить отсей вірш, якого кінець затрачений, а який пізнійше наслідував римський поет Катуль:

Видаєть ся мені мов з богами рівня,
 Муж, що супроти тебе засяде,
 І схиливши ся слухати буде твою
 Мову солодку.

Той чаруючий сміх, що аж серце мое
В грудях жахом раптовним сповняє,
Той твій вид, що від нього у горлі мені
Дух запирає.

На моім язичі завмирають слова...
Ледво чутний огонь мене всю пробіга...
Гасне світло в очах, і ще й вуха мені
Шум заглушає.

Обливаю ся потом, і дрож мене всю
Потряса, жовкну вся, як зів'яла трава...
І здається, — маленька хвилина, і я
Впаду мертва.

Хвилю вагання між поривами чуття та бажанем спокою малює ур. 36, у якому читаємо:

Сама не знаю, що робити!
Раз дика радість порива,
То знов бажане супокою
Блаженного у груди вирина.

Поетка зазнала видно сильних поривів чуття, коли для характеристики одного з них знайшла ось які слова (ур. 42):

Як буря по горах бушує,
Аж дуби старезні тріщать.
Отак в моїм серці тривожнім
Той Ерос лютує опять.

Мабуть якогось її обожателя вразила її палка сердитість, коли вона вложила йому в уста ось яке прощане на відхіднім:

Сердитійшої від тебе
Я ще з роду не видав

Будь здорова, моя люба!
 Не побачимось ніколи.
 Та мій гнів мине швиденько, —
 В моїй груді серце смирне —
 Вибачай!

Окрему групу між поезіями Сапфони творили, здається, т. зв. епіталямії, яких темою було сватанє та весіле, звичайно найважніша подія в житю жінки. З того цікляу лишилися деякі уривки та деякі майже цілі пісні, які можна вважати народніми. Ось жених освідчився у вітця за панну, а сей по короткій розвазі відповідає (ур. 97):

„Бери її!“ — сказав отець.

Мати згодила ся також. Щасливий жених іде по неї зі своїми друзями, а дружки його нареченої іменем його матери кепкують із його високого росту (ур. 91, 92):

Здіймайте стелю, теслі!
 Ладо, Ладо!
 Здіймайте стелю швидко!
 Ладо, Ладо!
 Бо йде мій зять коханий —
 Ладо, Ладо!
 До Ареса подібний —
 Ладо, Ладо!
 Серед високих ростом —
 Ладо, Ладо!
 Він від усіх найвисший —
 Ладо, Ладо!

Ось являється молода, і її вітають веселим співом:

Прекрасна, молода дівчино,
 З тобою радо граються Харіти

Рожевоногі, навіть Афродіта
Сама до тебе входить золотая.
Тобі на радість божественні Гори
Красять цвітами рівную леваду.

Теща любить ся зятем і примовляє йому
(ур. 104):

З чим мені тебе рівняти.
Зятеньку мій улюблений?
Ти рожевий корч весною
Рожі цвітом умаєний.

Вона бажає йому всего добра разом зі своєю
дочкою (ур. 99):

Зятю милий, хай щастить ся
Все тобі! Чого бажаєш,
Хай усе тобі сповнить ся,
Бо дочку мою ти взяв,
Мою дівчину пригожу,
Гарну, милую, як рожу.

Перед шлюбом співають молодій (ур. 77):

Звивай ніжною рукою
Вінці з тіміяну
На ті коси, ви-ж Харіти
Рожеві, румяні
Кете лиш сюди, пристрійте
Дівчину кохану!
Та не будь-же, серце, горда
Оздобами тими,
Бо молодість мине швидко
З мріями ясними.

Особливо веселою частиною весілля являється обід, до якого співами запрошують богів і богинь. В ур. 5 читаємо:

Прибувай, Кипрідо!
 В чаші золотії
 Ніжною рукою
 З radoщами в суміш
 Нектар доливай!

Боги справді бенкетують у небі підчас весільного обіду на землі, бо в ур. 51 читаємо:

Амброзійський трунок
 Пинить ся у збані.
 Гермес збан узявши
 Богам наливає.
 А боги всі встали
 І чарки узяли,
 Молодому щастя
 І добра бажали.

Запевне по обіді так само як і у нас ішли танці та забави аж до пізної ночі, а в ночі дружби проводили молодого з молодою до спальні. Була мабуть обрядова співана перепалка між дружбами й дружками, в якій дружки нібито боронили молоду від напасти, та підіймали на сміх дружбів. Із ур. 98 можна бачити, що молодий, аби забезпечити собі спокійну ніч зі своєю подругою, ставив при дверех спальні на сторожі свого дружбу, що найсильнішого та найпоказнішого парубка. З нього кепкують дружки:

Прекрасний воротарю,
 Які-ж у тебе ноги?
 Вони семисяжневі!
 На твої черевики
 Пішли з п'ять волів шкіри,
 А щоб їх спорудити,
 То шевчиків аж десять
 При тім три ночі пріли.

Дружби натомісь шлють молодому ширі ба-
жання приємної ночі з молододою (ур. 82):

Спи приємно при білій лілєї,
Сніжній груди милої твоєї!

В ур. 109 заховав ся нам шматок двоспіву,
в яким по весілю дівуване розстаєть ся з моло-
дою. Молода ніби співає:

„Покинули ви мене,
Любі хвилі дівування!
Куди-ж бо ви поділи ся?
Я за вами шлю риданя“.

На те відповідає дівуване:

„Коли втратила дівоцтво
Ще й по своїй добрій воли,
Го даремні всі риданя, —
Я не верну вже ніколи“.

Не завсїгди веселе жите чекає молоду жінку
в домі мужа. Одну таку, що була мабуть остра
на язык, остерігає Сапфо в ур. 28:

Коли в твоїй груди
Злість заклекотить,
Зупини слів повинь,
Най язык мовчить.

Молода, недосвідна дівчина мріє нераз про
те, аби прожити панною до віку (ур. 96), але
такі мрії щезають при появі молодця, якого вид
бентежить молоде дівоче серце. В ур. 100 чи-
таємо:

Румянець повабний обливає
Засоромлене обличчє.

Та коли дівочі мрії справдять ся і панна
не знайде собі любої дружини, її жде самота

з довгими безсонними ночами, представлена в ур. 52:

Зайшов уже місяць і Квочка,
І північ настала і тьма;
За хвилию хвиля минає,
А я спочиваю сама.

Та поки ще не минула молодість, солодкі мрії про коханого нераз при дівочій роботі бен-тежать серце молодій дівчини. В ур. 90 се змалювано дуже просто й гарно:

Матусю солодка, не хоче
Фурчати моє веретінце,
Бо тужу розлучена з милим,
Одітим у чар Афродіти.

Фізична краса парубка, що нераз чарує дівчину, буває так само злудна, як і краса дівоча. Тому Сапфо остерігає недосвідну товаришку в ур. 101 словами:

Гарного на вроду бачиш, —
Він тобі здається добрим;
Та як доброго знайдеш ти,
Він тобі і гарним буде.

В піснях Сапфони досить значне місце займали описи природи, може значнійше навіть, як у піснях Алькая. Се й природно при більше вдумчивій та вразливій жіночій вдачі. Особливо чари літнього вечера викликають прегарні уступи в поезіях Сапфони. І так в ур. 3 читаємо:

Перед чарівним світлом Селянни¹⁾
Скоро вже збліднуть ясні зорі,
Скоро потонуть искри їх світлі,

¹⁾ Селянна в еольськiм дiялектi зам. Селене — мiсяць.

Як тільки повня блиском сріблистим
Обіллє землю.

В місячнім світлі як-же мальовничо виглядає
хоровід жінок у святім гаю! Се вражінє захо-
вало ся в ур. 53 ось у яких словах:

Повний місяць красував ся
На безхмарім темнім небі,
Ми-ж ходили хороводом
Перед вівтарем богині.

Чудово передане вражінє літньої прохолоди
над водою в пахучім саду в ур. 4:

Понад водою віє прохолода,
З гори йде запах цвітів бросквиневих,
З шумних листочків капає до долу
Сонна принада.

Щиру радість почуваємо в оклику до соло-
вія (ур. 39):

Соловію, ти віщує
Так бажаної весни!

Так само сердечно скликаєть ся поетка до
ластівки (ур. 87):

Як любо цвіркочеш ти,
Ластівко мила!

Щирий жаль чуємо в згадці про голубів, що
падуть у низ поцілені стрілами (ур. 17):

Каменіє й холоне в них ніжна душа,
І безсильно на землю падуть легкі крила.

Дуже поетичні бувають у неї порівняння гар-
них плодів або цвітів із гарними дівчатами або
жінками. І так в ур. 93 порівняно гарну дівчину,
якої надармо добивали ся женихи, з червоним
яблоком-малинівкою, що висить високо на гильці:

Як-же прекрасно воно червоніє,
 Те яблочко там на вершині гіляки
 На самім кінчику! Певно забув
 Вирвать його садівник. Та бо ні!
 Не забув, тільки що досягти
 Ніяк не здужав.

А в ур. 94 читаємо натяк на дівочу красу,
 що гине під впливом подружя:

Як гірську рожу на горі високій
 Пастух неважний розтопче ногою,
 І її цвітка пурпурова вяне,
 Так і з тобою станеть ся, дівчино.

Тому, що грецька релігія була переважно
 культом природи, легко зрозуміти, що поетичні
 описи явищ природи раз у раз вязали ся зі згад-
 ками про богів, які по грецьким віруванням спри-
 чинювали ті явища. В поезії Сапфони характерне
 те, що боги й богині являють ся близькими їй,
 немов членами її родини. І так в ур. 5 вона за-
 прошує Афродіту до себе в гостину:

Прийди, Кипрідо!
 І в золоті чаші
 Наливай нам нектар
 Для божеської, радісної учти,
 Ти, мати втіхи!

В ур. 86 вона оповідає:

Свій сон я весело
 Кипріді оповіла.

В ур. 62 висловляє вона тій самій Кипріді-
 Афродіті зовсім фаміліярно своє співчуте по
 смерті її улюбленого Адоніса:

Умер, Афродіто, Адоніс наш милий!
 Що-ж діять? Як нам проводить до могили

Його? Уставайте, дівчатовька милі!
Бийте себе в груди, дріть на собі шати
На його могилі!

Вона запитує Кипріду, де вона родила ся
(ур. 6):

Чи сплотив тебе Кипр,
Чи Пафос, чи Панорм?

У неї благає вона щасливої долі (ур. 9):

Дай, злотовінчана Афродіто,
Аби долю мала я щасливу!

Любовні муки вона малює плястично як зну-
щанє бога Ероса (ур. 40):

І знов мене Ерос той мучить,
Ся гірко-солодка змий!
О горе, змій тій опертись
Не можу я.

Та той сам Ерос в ур. 75 являєть ся лікарем
любовного терпіня:

Ти, [Афродіто солодка,]
Й лікар мій Ерос!

В ур. 64 рання зоря, що в Греків була бо-
гинею Еос, являєть ся їй:

Обвіяна вітром золотистим
Післанниця божа летить
Із неба в пурпуровім строю,
Як доня до мамі біжить.

Вечірня зоря, що для Греків була богом Ге-
спером, являєть ся Сапфоні (ур. 95) як великий
добродій не тільки людий, але й усеї оживле-
ної природи:

Геспере, все ти приносиш,
Що проміняста нам Еос

Розпорошила. Приводиш
 Ти ягня його матусі,
 Козеня його кітусі
 І дитя його матусі.

Сей вірш наслідував римський поет Катуль, і з його наслідування можна реконструувати другу часть сеї пісеньки ось як:

Ти закоханому хлопцю
 Даєш милу наречену.
 Докорами нещирими
 Тебе попрікають дівчата,
 Та в серці з них кожда бажає,
 Аби хтось прийшов її взяти.

Про інших богів та богинь маємо дуже мало згадок у коротких уривках її поезій. І так ур. 71 оповідає, що:

Я чула, що Геру навчили бігати до мети
 Гіяри ручі.

В ур. 31 згадано, що:

Лето й Ніоба були колись-то
 Приятельки щирі,
 Поки зухвалість смертельної жінки
 Не розізлила богиню.

До богинь Харіт (Грацій) вона відзивається в ур. 65:

Прийдіть, Харіти світлі,
 Уквітчані богато,
 Самого Зевса доні!

На її погляд Ерос не був сином Афродіти, але належав до найстарших богів, синів Гаї та Урана. Се давнє віруванє висловив уже Гезіод. Про зізду Венери вона в одній пісні сказала, що вона найкрасша з усіх зізді.

Живучи в достатку Сапфо любила й цїнила його вигоди, та все таки не вважала їх найвищим добром чоловіка. В ур. 78 читаємо:

Люблю я пишноту,
Люблю її блиск;
Та ні-за-що вважаю,
Коли в кого туги
За висшим немає.

В іншій уривку (81) вона говорить те саме іншими словами:

Що без чесноти багатство?
Дім се неблагословенний.

В ур. 78 вона признаєть ся:

Люблю приємности заможного житя
І радости веселої хвилини
І красоту, яку підносить штука,
Допоки Гелїос на мене світлом сяє.

В ур. 50 вона признаєть ся, що радо любить полежати на пухових подушках, а в ур. 20 описує ноги, обуті в зграбні черевики:

Ніжки були обвиті
Ремінцями різнобарвними,
Гарним виробом майстрів лідійських.

В ур. 44 згадано про пурпурові препишні хустки привезені з Фокеї.

З іменем Сапфони дійшли до нас також три епітафії (надгробні написи) в ур. 118, 119 і 120. Перший із них, се напис на статуї Гермони, давньої королівни на Лезбосі, що по смерті свого вітця короля Саїная стала жрицею богині Лятони. Сей напис звучав ось як:

Хлопці, без голосу я
Се говорю, коли хто питає,

А незнищимі слова
 Ось вам при моїх ногах:
 „В честь етіопській дочці
 Мене жриця Лятони найліпша
 І прехороша Гермо
 Саїнаївна ось тут
 Виставила, володарка жінок.
 То-ж їй рада, богине,
 Серцем прихильним увесь
 Рід наш величнім зроби!“

Другий епітафій на урні Тімади ось який:

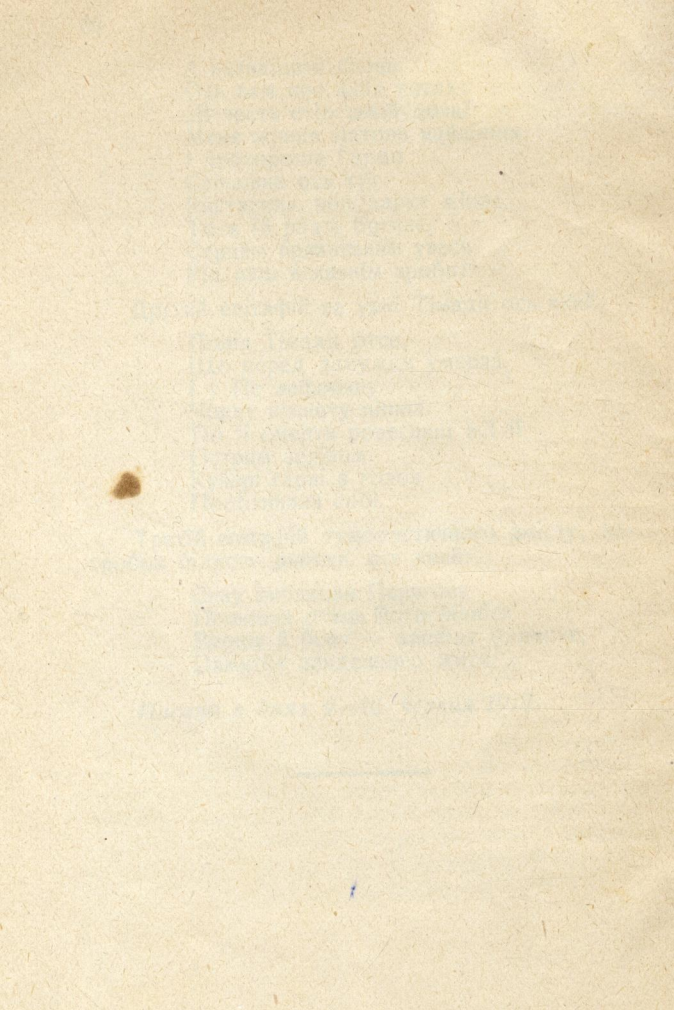
Попіл Тімади отсе,
 Що перед заможем умерла,
 І у Пе зефонину
 Чорну кімнату пішла.
 По її смерті ровесниці всі її
 Острим зелізом
 Кучері гарні з голов
 Пообтинали собі.

Третій епітафій гумористичного змісту, на-
 гробок бідного рибака, ось який:

Сину рибакови Пелягону
 Полишив отець його Меніск
 Вершу й бовт — наслідє одинокє,
 Памятку злиденного житя.

Писано в днях 9—16. червня 1913.

*Того-ж автора вийшли від 1909 р.
в різних місцях (Львові, Київі й Чернівцях)
ось які твори оригінальні та перекладані:*

Амор і Псіхе Апулея	— К 30 с.
Анна Русинка, королева Франції, (з французького). (Писання, т. II.)	— „ 80 „
Батьківщина і інші (7) оповідання	— „ 60 „
Вавилонські гимни	— „ 60 „
Ватерльо Віктора Гіго	— „ 20 „
Вибір поезій, зладжений А. Крушель- ницьким	— „ 60 „
В потї чола (7 оповід.), вибір А. Кру- шельницького	— „ 60 „
Давнє й нове, поезії	3 „ — „
Дантова друга любов	— „ 20 „
Зівяле листє, друге виданє	2 „ — „
Іван Вишенський	— „ 50 „
Байка Хмельницького, статя М. Драго- манова з літературними та науко- вими причинками І. Франка	1 „ — „
Каменярі, критичний розбір	— „ 20 „
Крайня північ Е. Єлачіча	— „ 30 „
Лис Микита, 4-е виданє	2 „ — „
Мойсей, 2-е вид.	— „ 60 „
Молитва за ворогів	— „ 20 „

34.508 ф ^{II}
А - 569

Молода Україна (Писання)		
Найстарші пам'ятки німецькі	4	" 40 "
Нарис історії укр. літератури (Писання I)	1	" 50 "
Панські жарти, поема, 4-е вид.	—	" 30 "
Панщизняний хліб і інші (3) оповідання	1	" — "
Панщина в Галичині, 2-е вид.	2	" 60 "
Петрії і Довбушуки, повість	—	" 20 "
Пісня Дебоги	—	" 20 "
Право дитини Менандра	—	" 20 "
Притча про сліпця і хромця	—	" 20 "
Причинки до історії України-Руси (Писання VI)	2	" — "
П'яницьке чудо в Корсуні	—	" 40 "
Рутенці, 4 оповід.	—	" 40 "
Сімпозиан Платона	—	" 40 "
Споминок з еміграції А. Герцена	—	" 20 "
Три святі грішники	—	" 80 "
Украдене щастя, драма, 3-е вид.	—	" 50 "
Українські поезії Афанасьєва Чужбинського	—	" 60 "
Учитель, комедія, 2-е вид.	—	" 60 "
Флорентійські ночі Г. Гайне (Писання III)	1	" — "
Цар і аскет, поема	—	" 60 "

ГОЛОВНИЙ СКЛАД

у книгарні Наук. тов. ім. Шевченка,
Львів, Ринок ч. 10.

и 34.508

Ф ^{II} А 569

Л. Франко

Алькай
і Санро